

STUDIJA TRANSFORMACIJE NAPUŠTENE PRUGE BEOČIN - PETROVARADIN**THE STUDY OF TRANSFORMATION OF THE ABANDONED RAIL
BEOČIN - PETROVARADIN**

Tamara Grujić, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – ARHITEKTURA

Kratak sadržaj – *Ovaj rad sadrži teorijsko istraživanje metoda i elemenata transformacije prostora, referentnih primera urbanih transformacija napuštenih pruga kao i predlog transformacije napuštene pruge Beočin – Petrovaradin. Cilj predloženog urbanističkog rešenja je davanje novog značaja i funkcije ovoj pruzi u vidu zelenog koridora, kao i nastanak raznih sadržaja koji bi privlačili stanovnike, ali i posetioce iz šireg okruženja bez obzira na pol, godine i interesovanja.*

Ključne reči: *transformacija pruge, revitalizacija, javni prostor, zelena staza, urbana obnova, generator novog konteksta*

Abstract – *This paper contains a theoretical research of the method and elements of spatial transformation, reference examples of urban transformations of abandoned railways as well as a proposal for the transformation of the abandoned railway Beočin - Petrovaradin. The goal of the proposed urban solution is to give a new significance and function to this railway in the form of a green corridor, as well as the creation of various programs that would attract residents and visitors regardless of gender, age and interests.*

Keywords: *railway transformation, revitalization, public space, green path, urban renewal, generator of new context*

1. UVOD

Pojam transformacije svoju primenu u arhitekturi i urbanizmu nalazi u prilagođavanju i preobraženju određenih prostora zarad pronalaženja novih funkcija i zadovoljenja potreba savremenog čoveka u datom prostorno-vremenskoj odrednici.

Potreba za transformacijom i preimenom prostora javlja se iz razloga što statična priroda arhitekture i urbanizma nije uvek u stanju da se prilagodi trenutnim haotičnim društvenim sistemima, pa je zato ova metoda sve češća upravo zbog njene odlike da u već postojećem prostornom okviru iskoristi jedinstveni potencijal koji taj prostor nosi u sebi, tako da kroz najadekvatniju intervenciju obezbedi njegovu revitalizaciju.

Da bi se moglo pristupiti studiji transformacije primenjene na prostor pruge Beočin – Petrovaradin, neophodno je predznanje i upoznavanje sa metodima i elementima

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Marina Carević-Tomić, docent.

transformacije, kao i referentnim primerima, tako da novonastali prostor egzistira s ciljem da služi zadovoljenju potreba stanovnika ali i posetilaca nekadašnjeg železničkog koridora.

2. TEORIJSKO RAZMATRANJE ELEMENATA TRANSFORMACIJE

Da bi studija transformacije uspešno služila potrebama savremenog čoveka u datom kontekstu, neophodno je pre svega upoznati se sa svim parametrima koje čine jedan savremeni prostor uspešnim. Da bi se došlo do tih parametara, najpre se polazi od sagledavanja funkcionisanja naselja kao celine, zatim se akcenat stavlja na definiciju javnih prostora i njihovih karakteristika, i najzad, da bi se došlo do takvog koncepta transformacije koja bi obezbedila prosperitet naseljima i širem okruženju, rad istražuje sve moguće benefite koje bi ta transformacija mogla da probudi. U potpoglavljima ovog poglavlja pominju se pojmovi poput ljudske razmere [1], teorije trećeg mesta, dizajna za multisenzorna iskustva [2] i generatora novog konteksta [3].

3. STUDIJE SLUČAJA

Polazeći od teksta zadatka projekta "Transformacija pruge Petrovaradin – Beočin", predmet proučavanja studije slučaja svela se isključivo na javne prostore čiji je nastanak uslovljen postojanjem napuštenog železničkog koridora na tom mestu. Izdvojen je skup nekih od najpoznatijih primera ove vrste transformacije, ali i primera koji su se istakli po velikom uticaju na okruženje i grad u kojem su nastali. Cilj studije slučaja jeste da istraži predmete konceptualizacije ovakvih projekata, načine oblikovanja prostora, značaj zelenog koridora za celo područje i posledice koje su ove transformacije ostavile po lokalno stanovništvo. Detaljno upoznavanje sa realizovanim primerima približice relaciju između napuštenog i revitalizovanog, a potencijal pruge koji je na ostvaren kroz različite intervencije ima za cilj buđenje novih tema za razmišljanje pri projektovanju urbanističkog rešenja, koje do tada možda ne bi ni bile probuđene.

U ovom radu analizirana su četiri primera realizovanih transformacija napuštenih pruga u svetu, koje povezuje neizbrisivost traga koji su oni ostavili na dato okruženje – odnosno snažan doživljaj o prostoru u kojem je podstaknuta sloboda izraza i gde je osetna identifikacija korisnika sa samim prostorom.

Vodeći se ovom analogijom, projekat transformacije pruge Petrovaradin – Beočin takođe bi trebao da bude nosilac ovih epiteta iz razloga što bi tom strategijom sebi osigurao ulogu generatora novog konteksta, koji bi na čovekomešan način nosio titulu humanog prostora, obezbeđujući ljudima bolje uslove za kvalitetan svakodnevni život.

4. PROJEKAT TRANSFORMACIJE PRUGE BEOČIN – PETROVARADIN

4.1. Istorijska i sociološka vrednost konteksta

Pruga se prostire od Petrovaradina do Beočina, a prolazi kroz naselja Sremska Kamenica, Ledinci i Rakovac. U odnosu na grad Novi Sad pozicionirana je sa južne strane. Sama dužina pruge iznosi oko 17 kilometara.

Pruga se završava u naselju Beočin, kod nekadašnje beočinske fabrike cementa, jednog od glavnih razloga postojanja ove pruge. 2007 godine, zbog veoma lošeg tehničko-eksploatacionog stanja pruge, dolazi do obustavljanja i teretnog saobraćaja.

Slika 1. Deonica pruge sa pogledom na Dunav

4.2. Konceptualizacija rešenja

Konceptualno rešenje zasnovano je na ideji da se na nekoliko deonica pruge na kojima je uočen potencijal za razvoj programa koji bi okupili ljude i pospešili pretvaranje ovih mesta u "žične tačke", postavi rešetkasta konstrukcija modula 6x6m. Rešetkasta konstrukcija bila bi optimalna struktura koja bi mogla da odgovori na potrebe stanovnika, tako što bi se jednostavno prilagodila različitom arhitektonsko-urbanističkom oblikovanju prostora koji bi na kreativne načine realizovao diverzitet javnih aktivnosti.

Osim što pruža visoku funkcionalnost, rešetka takodje doprinosi estetskom doživljaju prostora igrajući se sa odnosima otvoreno-zatvoreno, javno-polu javno, a takođe je značajan i psihološki doživljaj nadstrešivanja koji bi posetioci imali provodeći vreme šetajući se ispod nje.

Konstrukcija rešetke takođe je pogodna za intuitivno postavljanje barijera, a njen modul kao da sam "nameće" određene granice između sadržaja. Unutrašnjost rešetke zamišljena je za ostvarenje multifunkcionalnih prostora, koji bi zajedno sa okružujućom i posađenom vegetacijom stvarali autentičnu mikro-klimu.

Osim konstrukcije, duž čitave pruge pružao bi se zeleni koridor sastavljen od biciklističke i pešačke staze.

4.3. Programi/sadržaji

U prvoj fazi projekta, zamišljene su realizacije tri glavna sadržaja koja bi bila pozicionirana na delovima deonica u svakom naselju sa određenim elementima, koji im pružaju potencijal da postanu živopisna mesta okupljanja i događaja.

Panorama: Deo pruge kod Mišeluka zbog atraktivnog pogleda na reku i grad Novi Sad, zamišljen je kao rešetkasto uokviren prostor, odnosno "ram", gde su postavljene mreže za sedenje/ležanje, pružajući posetiocima multisenzorno iskustvo.

Igralište: Deo pruge u Rakovcu predstavlja veliko igralište za decu i odrasle, a struktura podstiče veliku slobodu u načinu korišćenja prostora.

Nivoi: Deo pruge u Ledincima zamišljen je kroz podelu na nivoe, gde bi platforme na različitim nivoima služile kao mesta za socijalizaciju, ali i odmorišta i interakciju sa prirodom.

4.4. Biciklistička i pešačka staza

Poseban aspekt transformacije predstavlja zeleni koridor – fizički odvojena, obeležena i obezbeđena biciklistička i pešačka staza koja je zamišljena da se proteže svih 17km, povezujući tako naselja. Na ovaj način, simbolika povezivanja stanovnika nastavlja da "živi", fleksibilnijem ostvarenjem sa većim stepenom slobode, gde je svakom pojedincu omogućena pristupačna gravitacija do željenog odredišta. Odvajanje biciklističkog i pešačkog saobraćaja imalo bi znatan uticaj na rasterećenje motornog saobraćaja, a biciklo ne bi služilo isključivo kao prevozno sredstvo, već bi postao lokalni simbol rekreacije i hobija, čime bi se javno zdravlje podiglo na znatno viši nivo, a jednakost među korisnicima bi bila još više promovisana. Najzad, ova urbana promena odrazila bi se na ekosistem i poboljšanje uslova životne sredine, te smanjenje štetnih gasova.

Slika 2. Grafički prikaz pešačke i biciklističke staze

4.5. Zelene oaze

Zelene oaze su smeštene na deonicama između prethodna tri sadržaja, u blizini gusto nastanjenog jednoporođičnog stanovanja. Ovo su jedina mesta pod konstrukcijom gde meštani imaju apsolutnu slobodu u oblikovanju prostora i stvaranju malih lokalnih bašti. Sprovedenje ove akcije

odigravalo bi se u određenim fazama, gde bi prva faza podrazumevala prethodno definisan dogovor između meštana. Zatim bi došlo do raspodele rada i radnih zadataka, gde bi svako imao zaduženje i bio podjednako uključen na realizaciji. Po završetku nabavke neophodnog materijala, sprovođila bi se radna akcija, a po njenom završetku i plan redovnog održavanja bašte.

Slika 3. Grafički prikaz urbane oaze

4.6. Materijalizacija i forma

Rešetkasta čelična konstrukcija stanovnicima slobodu za neko buduće pregrađivanje, razdvajanje funkcija, njihovo preplitanje i prožimanje. Fluidan prostor unutar nje artikulisan je isključivo rasporedom i odnosom između urbanog mobilijara i prostora za sedenje, koji nisu fiksno postavljivi, već su ostavljeni korisnicima da ih slobodno interpretiraju i konfiguriraju onako kako njima odgovara. Materijalizacija je svedena na minimum, a njihova uloga je jednoznačna.

Preovladava čelik za izgradnju konstruktivnog sistema, koji takođe ostavlja slobodu za mogućnost i ad hoc nastrešivanja koje mogu biti na primer od mreža za zaštitu od sunca ili kiše, itd.

Drugi značajni motiv koji definiše formu jeste vegetacija – aspekt prirode zamišljen je kao jedan od dominantnih za ove javne prostore, baš zbog toga što bi drveće pružilo neophodni hlad i poslužilo kao mesto za odmor, a posađivanje cveća i puzavica po rešetki bi oplemenile i humanizovale ovu čvrstu i naizgled hladnu strukturu.

Slika 4. Grafički prikaz strukture sa igralištem

4.7. Rešetkasta konstrukcija kao generator novog konteksta

Smisao ovog projekta iako postojećeg samo na papiru jeste upravo da u srž postavi čoveka koji ovoj urbanoj strukturi daje smisao i značenje. Rešetka kao takva, ne nosi nikakvo simbolično niti istorijsko značenje, nemo-

guće ju je poistovetiti sa određenim događajem ili kontekstom, ali služi da pruži okvir za pokretanje različitih dešavanja, što bi bio okidač pokretanja javnog života u ovim naseljima. Upravo diverzitet i preplitanja raznih sadržaja i različitih grupa korisnika čine ovaj prostor živim, dok je on tu da potpomogne ostvarivanju svih mogućnosti kao i da pruži čoveku osećaj osnaživanja ličnosti u svim domenima.

Smisao ne leži u prilagođavanju jednog sistema drugom niti obrnuto, već postizanje adekvatne interakcije između dva kontrasta i podsticaj njihovih prožimanja, preplitanja i međusobne nadogradnje. Stvaranje kontakta između starog i novog, istorijskog i savremenog, sadašnjih i budućih korisnika je osnovna tendencija ovih prostornih intervencija, a mikrourbanistička rešenja su inicijatori oživljavanja neposrednog okruženja i delova naselja u kojima se nalaze. Ovako oblikovana urbana celina namenski izaziva niz daljih kulturnih, društvenih i programskih preplitanja, utičući na spontane susrete i razvoj konteksta usled novonastalih potreba i afiniteta korisnika, frekventnosti dešavanja i upotrebe.

Naselja u kojima se proteže pruga postaju ne samo lokaliteti sa bogatom tradicijom, već i žižne tačke aktuelnih događaja i aktivnosti, koji mu podižu vrednost u svim poljima. Privlače se posetioци bez starosnih, statusnih, interesnih i kulturoloških barijera. Stvaraju se tri konteksta – kontekst grada, urbanističke intervencije u prostoru i onoga što je između njih, a ovi konteksti postaju zavisni jedni od drugih i više ne egzistiraju u samostalnom obliku, jer identifikacija korisnika sa prostorom podrazumeva isključivo njihove korelacije.

4.8. Značaj transformacije za kontekst

Kroz gore navedene teme i predmete transformacije, naznačeni su samo neki od mnogobrojnih benefita za ceo kontekst koji je zahvaćen transformacijom. U ovom poglavlju, izdvojiće se oni najistaknutiji: održivost, diverzitet, gustina, umetnost i povezanost sa spoljašnjim prostorom.

Slika 5. Grafički prikaz scene korišćenja prostora urbanih oaza – ozelenjavanje i urbano baštovanstvo doprinose samoodrživom karakteru prostora

5. ZAKLJUČAK

Kao rezultat istraživanja uspešnih prostornih transformacija, javnih prostora i studije projekta transformacije pruge Beočin – Petrovaradin, zaključuje se da je možda najosnovnija svrha urbanog prostora mogućnost identifikacije korisnika sa samim prostorom. S obzirom da je društveno-prostorno-vremenski kontekst konstantno podložan promenama, svaka prostorna intervencija morala bi biti prilagodljiva nizu kretanja različitih parametara, kako bi delovala u interakciji sa ovim složenim mehanizmima. To znači da bi smernice za dobru transformaciju u prostoru podrazumevale programsku amorfnost i fleksibilnost, što je kod projekta transformacije pruge određeno u izrazu čelične konstrukcije ispod koje su smešteni nekompletno definisani sadržaji koji korisniku ostavljaju slobodu za interpretaciju i moguću buduću prenamenu.

Amorfnost strukture ogleda se i u materijalizaciji, te odabiru lako transformabilnih i nestalnih struktura. Osim toga, prostor predviđen za zelene oaze moguće je kasnije reorganizovati i prilagoditi novim potrebama stanovnika. Smisao transformacije pruge je da se trenutnom urbanističkom rešenju u vidu konstrukcije sa sadržajima i zelenog koridora pripišu ljudske osobine, a da rešetka postane "organizam" koji se razvija i raste zajedno sa ljudskim dostignućima i saznanjima.

Poenta egzistencije novonastalog prostora je da služi čoveku i da u njemu budi želju da svoje dragoceno vreme u današnjem gustom urbanom okruženju provede baš u tom prostoru, iz razloga što se sa njim poistovećuje i ujedno mu pruža osećaj sigurnosti i zadovoljstva.

6. LITERATURA

[1] J. Gehl, "*Cities for people*", Washington D.C, Island Press, 2013.

[2] J. Lee,
https://www.ted.com/talks/jinsop_lee_design_for_all_5_senses/transcript

[3] M. Zeković, izvodi sa predavanja, 2018.

Kratka biografija:

Tamara Grujić rođena je u Novom Sadu 1995. god. Master rad na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Arhitektura – Strategije i metode u urbanističkom projektovanju odbranila je 2021.god.
kontakt: tmrgrujic@yahoo.co.uk